

KAREL HONZÍK – PAMÁTKÁŘ?

Na okraj dvou neznámých rukopisů

LADISLAV ZIKMUND-LENDER

Text představuje dva neznámé rukopisy Karla Honzíka (1900–1966) z počátku padesátých let 20. století, v nichž se vyjadřuje k urbanismu a památkovým hodnotám pražského historického jádra. Karel Honzík v nich vyjadřuje názorovou blízkost především práci Zdeňka Wirtha a Václava Viléma Štecha.

KAREL HONZÍK – PRESERVATIONIST? ON THE VERGE OF TWO UNKNOWN HANDWRITTEN DOCUMENTS

This text presents two unknown documents handwritten by Karel Honzík (*1900–†1966) at the outset of the 1950s, commenting urbanism and heritage values of the Prague historic centre. Karel Honzík expresses opinions similar to the work of Zdeněk Wirth and Václav Vilém Štech.

Klíčová slova — Karel Honzík — funkcionalismus — památková péče — historické centrum Prahy

Key words — Karel Honzík — functionalism — heritage care — Prague historic centre

Přestože se v 50. letech 20. století v nově strukturované památkové péči angažovala celá řada předválečných architektů, především funkcionalistů – za všechny jmenujme především Pavla Janáka, Jaroslava Fragnera, Jindřicha Halabalu, Ottu Rothmayera (cf. KIBIC/VOŠAHLÍK 2012, 349) – jméno Karla Honzíka (1900–1966) bývá v této době spojováno spíše s negativními kádrovými konotacemi na pražské technice a ve Svazu socialistických architektů a s rozměňováním jeho předválečných myšlenek o životním slohu, poprvé publikovaných ve studii *Moderní byt* v roce 1929 (HONZÍK 1929).

V roce 1938 vyšel ve sborníku *Přítomnost* Honzíkův text *Obyvatelné město* (1938, 348–352), v němž pozoruhodně analyzoval urbanistické nedostatky soudobého velkoměsta a na závěr přidal také několik konkrétních problémů Prahy. V posledním oddílu textu, nadepsaném *Jak učinit Prahu obyvatelnou*, se věnuje především rozvoji rekreačních zón v centru, nedostatku kaváren, zvětšení ploch určených pěším, navrácení parků. Tato studie se pohybuje především na poli urbanismu. Po válce však v rámci snah dekonstruovat, ba přímo zdiskreditovat mýtus funkcionalismu, který završil svým textem *Konečné rozloučení s třicetiletou érou konstruktivismu* (1953, 141–144), rozvinul autor tyto myšlenky i do oborů vrstvení města, jež má vytvořit jeho celkový obraz a tím související ochranu památek. Karel Honzík v průběhu padesátých let 20. století tedy uvažoval i o památkové péči, především o regulaci a dominantách a panoramatech Prahy. K tomuto poznání přispěly dva nedávno objevené architektonické rukopisy,¹ které získal jeho někdejší student Ing. arch. Milan Rejchl, CSc. (*1936).² Jedná se o texty nikdy nepublikované, snad přednesené na některé z odborných konferencí nebo na některém ze stranických jednání. Pro první nenadepsaný strojopis se zachoval ještě rukou psaný koncept, kde je možno vyčíst řadu doplňujících, rozvíjejících údajů a zároveň nahrazuje chybějící část konečné verze.³ Tento text je nedatovaný, ale podle kontextu jej můžeme vřadit do rozmezí let 1954–1960. Text sice není signován, ale je připojen k tištěné architektonické studii *O vědeckou teorii architektury* (1950) a ke druhému signovanému textu *Příspěvek k otázce pražských dominant* a je možné jej identifikovat i dle laického grafologického srovnání autorova rukopisu v četných poznámkách v obou textech. Druhý text *Příspěvek k otázce pražských dominant* je podepsán a datován 1. května 1955 (HONZÍK 1955).

Je zřejmé, že Karel Honzík si byl vědom památkové hodnoty budoucí pražské památkové rezervace, když psal: „...Hodnoty jsou dány složitě vzniklou a rostlou skladbou vysoce cenných památkových staveb, v bohatě plastickém terénu, jímž protéká v zákrutu řeka plná ostrovů. Součástí této skladby je soustava vnitřních prostorů osobitého kouzla i řada panoramatických pohledů, jedinečného charakteru, z nichž zejména pohled na hrad z pravého břehu se stal téměř heraldickým znakem našeho národa“ (HONZÍK sd, 1). Jedním dechem ale dodává, že nedílnou součástí pražského historického jádra je jeho „součinný a organický“ doplněk – čtvrti Smíchov,

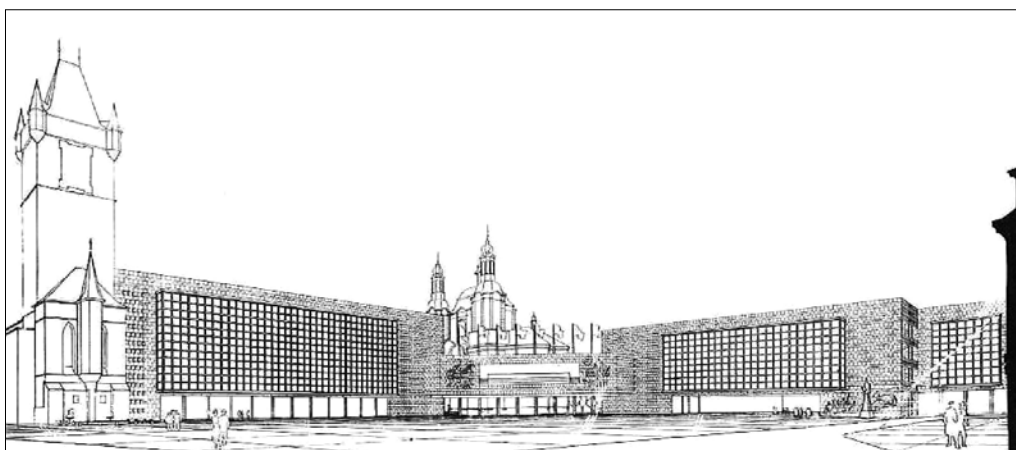
1 Jedná se o HONZÍK sd a HONZÍK 1955.

2 Rejchl je získal při svém působení na Fakultě architektury ČVUT ve funkci vedoucího katedry architektonické tvorby mezi lety 1977–1993. Ze sdělení e-mailem 27. 9. 2013.

3 Strany 14–21.

Nové Město a Karlín. Přestože byl Honzík plně účasten architektonického ruchu předválečného funkcionalismu, byl si vědom v souvislosti se svými výhradami vůči této epoše, že nic z výstavby, která byla k tomuto jádru připojena v „nové době“, by nezajistilo Praze pověst jednoho z nejkrásnějších měst na světě. Proto zavazuje odpovědností všechny, „kdo přiloží ruku k dalšímu budování Prahy“. Celý text prvního rukopisu je pak zaměřen na rozbor dnešního stavu, z něhož „pochopitelně musí vycházet náprava“. Svou analýzu rozdělil do třech tematických okruhů: (1.) funkce a obytnost centra, (2.) dopravní stav a jeho možnosti a (3.) panoramatické hodnoty a jejich nedostatky. Autor se domníval, že veškeré zkvalitňování vybavenosti města (pouliční osvětlení, kanalizace, doprava) pozměnilo prostorové a obytné hodnoty města. Chodci byli vytlačeni na chodníky a náměstí, ulic používají jen jako „průchodiště“ a nábřeží řeky ztratilo charakter vyhlídkových teras a v ulicích není dostatek odstupů pro skutečnou percepci památkových hodnot města. Centrum bylo uzavřeno do prstenců nových čtvrtí. Nápravu vidí v přiblížení zelených ploch centru a uvolnění vnitřních i vnějších prostor města pro pobyt lidí (HONZÍK sd, 4). Architekt si na půdorysu svého politického svetonázoru všímá i pozoruhodných sociálních rozměrů aktuální tenze nového a starého: „Výstavba nových čtvrtí s domy vybavenými novými zařízeními vedla ke znehodnocování památných staveb, zaostávajících po stránce civilizační, takže v samém centru města vytvářela se jakási periferie. Byla zabydlena chudinou, sloužila za sklady velkoobchodů, za sídlo nočních vináren a pod.“ (HONZÍK sd, 5). Nápravu však dle autora mohlo nabídnout až nové lidově-demokratické zřízení státu po roce 1948.

Praha 1-Staré Město. Pátá veřejná anonymní architektonická soutěž na dostavbu Staroměstské radnice a úpravu Staroměstského náměstí, Karel Honzík 1946 (repro Archiv NPÚ ÚOP HMP, 2013).



V tomto duchu odsoudil také asanaci Starého Města (oblast mezi Dlouhou třídou a Dvořákovým nábřežím): „Dosavadní přehmaty asanací by však měly být poučením, že při nové výstavbě musí být dbáno osobitého charakteru historického města, které se vyznačuje skladbou drobných prostorů. Zachování pitoreskní sítě ulic a náměstí [...] by bylo na místě“ (HONZÍK sd, 5). Názorově si je v tomto bodě blízký Wirthovi, Štechovi a dalším autorům publikační řady Zmizelá Praha: „Nejtěžší rány dochované jednotě a souvislosti města zasazeny byly v letech devadesátých. Překotně, v necelých dvaceti letech, roztrhán byl organicky vyrostlý starý půdorys, v němž zachovaly se původní pěšiny, cesty, tržiště i spoje někdejších staronových osad postupně vzrůstajících v celek“ (ŠTECH/VOJTIŠEK/WIRTH 2002, 9). Oproti tomu pravidla pro změny v novějších čtvrtích – na Smíchově, v Karlíně či na Novém Městě – architekt doporučuje vnímat volněji a umožňuje i užití většího měřítka. Opět ale nabádá k většímu rozvolnění zástavby a zvýšení počtu a rozlohy zelených ploch. Historické jádro bylo dle něho určeno svými vlastnostmi pro bydlení, byť připouští potřebu rekonstrukce a vybudování odpovídající občanské vybavenosti, oproti tomu nejbližší čtvrti kolem historického jádra mají mít pro celé město funkci distribuční. Administrativní a kulturní centrum, rozkládající se podél ulic Národní, Na Příkopěch a v Revoluční, doporučuje autor rozvinout na budoucím náměstí Republiky, jehož vznik na křižovatce karlínské a žižkovské tepny byl teprve předvídan. Honzík sem doporučoval umístit budovy celostátního politického i kulturního významu, např. parlament nebo operu. K této části textu dopsal ještě zmínku o novém přičlenění Letenské pláně k prostoru centra, jejíž zastavění v této době nepřímo nedoporučuje. Naopak rušnosti Václavského náměstí, jakožto hlavního distribučního centra města, Honzík nebrání. Do konce jej (vzhledem k pozdějšímu politickému vývoji poněkud paradoxně) vítá i jako „občasný manifestační prostor“ (HONZÍK sd, 7). Staroměstskému a Malostranskému náměstí doporučuje ponechat klidnější až meditační charakter. K pasáži o Staroměstském náměstí autor rukopisně

dodatečně vepsal poznámku, že „je nezbytné co nejdříve zacelit jeho stěny a vybudovat novou budovu radnice“ (HONZÍK sd, 7), pro niž také sám autor v roce 1946 vytvořil soutěžní návrh. Honzík vyzývá k odklonění dopravy z Křižovnického náměstí, které představuje „neocenitelné hodnoty kulturní i obytné“, a vyzdvihává i periferní náměstí (Arbesovo, Strossmayerovo či Letenské) jako lokální distribuční centra. Z nastíněné analýzy současného stavu vyvozuje konkrétní kroky do budoucna: „Uvolnění ploch pro diferencované potřeby života, zvýšení obyvatelnosti města, vytvoření rezervací ticha, přivedení zeleně do centra, navrácení památných staveb a jejich souborů životu“ (HONZÍK sd, 7), které dále rozvádí v konkrétní postupy.

V další části textu se autor věnuje dopravě, která dle jeho názoru neprospívá zkvalitňování hodnot centra, ale naopak ho brzdí. Východisko spojení severní a severozápadní části města s jižní a jihovýchodní přes centrum vidí v hromadné dopravě (především v zavádění podpovrchových tramvajových tratí, které měly propojit především linie Dejvice – Vinohrady a Smíchov – Karlín) a nekládá důvěru do tangenciálních magistrál, které měly před válkou problém osobní automobilové dopravy vyřešit, ale upřednostňuje transversály, které budou navíc částečně podpovrchové nebo podzemní (HONZÍK sd, 9). U tramvajové dopravy nejvíce upřednostňoval vytvoření podpovrchové tramvajové linky pod Starým Městem v úseku Klárov – Václavské náměstí. Honzík řešil i předimenzovanou nákladní automobilovou dopravu v centru, když navrhoval přestěhování klíčových provozoven a výroben mimo centrum a vyjádřil se i k problému parkování. V době psaní textu odhadoval architekt potřebu parkovacích ploch v centru přibližně na 55 hektarů, což mělo řešit vybudování podzemních i nadzemních parkovišť.⁴ Již z předchozích Honzíkových úvah vyplynulo, že město by mělo být uvolněno pěším. Jako nejžádanější části města v tomto směru označil Malou Stranu, Staré Město a prostor Hyberské, Vodičkovy a Jindřišské ulice, čímž měla vzniknout souvislá pěší zóna Hyberská – Celetná – Staroměstské náměstí – Karlův most – Nerudova – Pražský hrad.

K panoramatickým hodnotám se vyjadřuje v závěrečné části textu, ale problematiku rozpracovává ještě v druhém textu „Příspěvek k otázce pražských dominant“ (Honzík 1955). Považoval za historické panorama Prahy levý břeh centra, tedy „masiv Petřina, Pražského hradu s Malou Stranou a Letenskou pláň,“ přičemž „k panoramatickým a siluetárním kvalitám pravého břehu je dnes možno mít mnoho oprávněných výhrad“ (HONZÍK sd, 10). Spatřuje je především ve zvýšení úrovně zástavby Starého a Nového Města oproti dobám historickým skoro dvojnásobně, čímž zanikly historické dominanty čtvrti v podobě věží a kostelů, a zároveň se tak skryla přirozená plasticita terénu a zrušeny byly rovněž zelené proluky zastavěných zahrad a prostranství. V této souvislosti cituje výrok Václava Viléma Štecha (1885–1974): „Vemte si dva různé pohledy na Prahu: pohled směrem k Hradčanům přes Malou Stranu a opačně přes Vltavu k Vinohradům a Žižkovu. V prvním případě jde o architekturu, v druhém o to neobyčejnější, utilitární fádňí stavebnictví“ (HONZÍK sd, 11). S odstupem reflektuje i vlastní budovu Všeobecného penzijního ústavu (spolu s Josefem Havlíčkem) z let 1930–1934. Píše, že „dnes již není sporu, že Palác ROH5 vyžaduje kompoziční doplnění,“ které může poskytnout i budova vyšší, ale přesto by měl soubor zůstat podřízen Vítkovskému ostrohu a památníku. Bez zajímavosti nezůstane, že už v roce 1940 navrhoval Josef Havlíček doplnění zástavby v bezprostředním okolí Všeobecného penzijního ústavu (HAVLÍČEK, 1964).

Architekt se opět vrací k prostoru nábřeží a obecněji intimnějším prostorům a zákoutím města, které podle něj musíme taktéž zahrnout mezi panorama města – tvoří jakýsi jeho obraz. Vyzývá k vytvoření staroměstské odpočinkové, vyhlídkové terasy na Smetanově nábřeží, jež „se může proměnit v prostor takové světové jedinečnosti, jaký by se dal snad přirovnat jedině k náměstí sv. Marka v Benátkách“ (HONZÍK sd, 26) a měl by protějšek ještě v pozdější terase malostranské.

Autor na závěr kapitoly vyzývá k využití všech možností obrazu města, k novému zhodnocení bývalých dominant a k vytvoření nových dominant, jež by byly „hodny naší doby i slavné tradice města“ (HONZÍK sd, 13).

Druhý text z roku 1955 nadepsaný *Příspěvek k otázce pražských dominant* začíná opět obhajobou Všeobecného penzijního ústavu. Budova měla být prvním pionýrem „nových a nových námětů na vysoké dominantní stavby v centrální kotlině Prahy či v její těsné blízkosti“ (Honzík

4 Pro Prahu 1 nejsou údaje veřejně k dispozici, ale rozloha parkovacích míst na Praze 2 je 28,3 ha (2005), na Praze 7 je 23,2 ha (2008), na Praze 6 je 15,9 ha (2006). Cf. [http://www.praha6.cz/export/0206/usnrada/06/06p3244_0.doc; http://www.praha7.cz/1096_Vynatek-z-analyzy-doravy; http://www.praha2.cz/9020_str-3-Pripravy-zon-placeneho-statni-jsou-v-plnem-prouduj].

5 Všeobecný penzijní ústav.

1955, 2). Podle něj inspirovala Josefa Havlíčka k návrhu klinik (blíže neurčené, snad v Brně nebo v Poděbradech), návrhu staveb věžových budov u Jiráskova mostu, návrhu jehlančových vládních budov, dále inspirovala k návrhu výškového řešení Justičního paláce, návrhu věžového zastavění Letné či věžového návrhu Staroměstské radnice od Jiřího Štursy, které však byly v drtivé většině případů odmítnuty. Architekt píše: „Reakce na ‚věžákovou‘ horečku vedla však dokonce k obecnému odmítavému postoji proti vysokým stavbám vůbec, kterýžto postoj ještě zesílil po nedávném⁶ dostavění hotelu Družba⁷ v Dejvicích, který vznikl jaksí bez vědomí celé odborné veřejnosti, či za stavu její oslabené bdělosti“ (HONZÍK 1955, 2).⁸ Honzík vyjadřuje spíše politicky zabarvené konstatování, že posílení zprávami o současné kritice výškových staveb v Sovětském svazu dospěli pražští kritici k veskrze odmítavému hodnocení vysokých staveb, které v pražské kotlině nejsou nutné a vyvážené (HONZÍK 1955, 36).

Ke střízlivějším a obecně platnějším závěrům se vrací při analyzování historických pohledových dominant města. Mezi nejvýznamnější ideové body patří dle něj Pražský hrad, Vítkov a Vyšehrad, které jsou však méně význačnými body v obraze města a omylem je označujeme jako dominanty. Optické výraznosti úměrné svému symbolickému významu se dostává pouze Pražskému hradu, Vítkov i Vyšehrad již „nemají důrazně viditelné vyjádření“. Navrhuje dvě možná řešení: odstranit okolní zástavbu a vrátit pahorkům jejich „přírodou daný výšinový charakter“ nebo naopak oba body zdůraznit a zvýraznit novými dominantními objekty.

Praha 3-Žižkov, čp. 1800
Všeobecný penzijní ústav (dnes
Dům odborových svazů), Karel
Honzík, Josef Havlíček, 1932–1934.
Pohled z Jindřichské věže
(foto P. Vaňous, 2006).



Stručnější a poněkud méně věcný druhý rukopis v závěru nabádá k „vzdvžení základních dominant, jejichž soustavě by se podřídily další dominantní objekty, případně vůbec výškové zónování města. Teprve tyto ideové⁹ dominanty viditelně a jasně vztyčené v obraze města by se staly krystalizační kostrou pro další architektonickou kompozici“ (HONZÍK 1955, 3).

Je zřejmé, že Karel Honzík stavěl své myšlenky na půdorysu moderního uvažování

o organismu města, kde se coby činný architekt realizoval především, ale také na určitém základě moderní památkové péče. Byl nepochybně seznámen s kanonickými texty střeoevropské památkové péče, s pojmy *Erinnerungswerte* a *Gegenwartswerte* Aloise Riegla, především s hodnotou stáří památek i celých památkových souborů (cf. RIEGL 2003). Nepochybně znal také památková východiska Zdeňka Wirtha, jeho realistický přístup „taktu a vkusu“ (UHLÍKOVÁ 2010, 70–71). Jak svědčí výjimečná citace V. V. Štecha v prvním z textů, byl patrně Honzík se Štechovými památkářskými názory ztotožněn a uznával i společný publikační počín V. V. Štecha, Z. Wirtha, E. Pocheho, V. Vojtiška, C. Merhouta, H. Volavkové a A. Novotného (WIRTH ET AL. 1945–1948, č. 10–11, 13, 16, 7). Honzíkův přístup vyplývá ze smýšlení o městě jako o organismu a byl tak schopen analyzovat je v jeho časových i funkčních vrstvách. Nápadná je blízkost se známým výrokem V. V. Štecha „Dílo (minulosti) nás zajímá jako organismus, nikoliv jako vývojem překonaný doklad“ (ŠTECH 1967). Povolání a smýšlení architekta mu velelo věnovat se nejen teorii a analýze současného stavu, ale navrhnout také zcela konkrétní řešení do budoucnosti, které důsledně připojil vždy na závěr každého textu, případně každé kapitoly.

I přes tendenčnost některých pasáží objevených architektonických textů, přes někdy příliš konkrétní návrhy řešení, z nichž se obtížněji usuzuje obecnější názor či šířeji platnější pravidlo, přes neutuchající snahu obhájit svou nejmonumentálnější stavbu – budovu bývalého Všeobecného penzijního ústavu, jsou autorovy poznámky věnované památkové ochraně a funkci pražského

6 Tj. 1952–1955.

7 Později International, nyní Crowne Plaza.

8 Text přeškrtnutý autorem rukopisu.

9 Text přeškrtnutý autorem rukopisu.

centra velmi zajímavé. Těžko je můžeme označit za ryze památkářské a Honzíka za památkáře, proto byl v nadpisu užit otazník, ale můžeme s jistotou tvrdit, že některé jeho myšlenky a názory byly a jsou pro tuzemský vývoj památkové péče o městské struktury relevantní. V kontextu dnešních občanských snah a projektů Auto*Mat, reSITE, Anastomosis a řady dalších se Honzíkem pojmenované problémy jeví jako nebývale aktuální a řada jeho navrhovaných řešení může být i v rámci dnešního centra Prahy stále inspirativní.

PRAMENY A LITERATURA

- HAVLIČEK 1964 — Josef HAVLIČEK: *Návrhy a stavby: 1925–1960*. Praha 1964.
- HONZÍK sd — Karel HONZÍK: *(Kdykoliv je Praha srovnávána...)*. Rukopis, soukromý fond, [30 listů], sine dato.
- HONZÍK 1929 — Karel HONZÍK: *Moderní byt*. Karel Kuncíř. Praha 1929.
- HONZÍK 1938 — Karel HONZÍK: *Obyvatelné město*. *Přítomnost* 15, 1938, 348–352.
- HONZÍK 1950 — Karel HONZÍK: *O vědeckou teorii architektury*. Separát z časopisu *Architektura ČSR*. Praha 1950.
- HONZÍK 1953 — Karel HONZÍK: *Konečné rozloučení s třicetiletou érou konstruktivismu*. *Architektura ČSR* 12, 1953, 141–144.
- HONZÍK 1955 — Karel HONZÍK: *Příspěvek k otázce pražských dominant*. Rukopis 1955. Uloženo: soukromý fond, 1955.
- KIBIC/VOŠAHLÍK 2012 — Karel KIBIC / Aleš VOŠAHLÍK: *Památková ochrana a regenerace historických měst v České republice 1945–2010*. Praha 2012.
- RIEGL 2003 — Alois RIEGL: *Moderní památková péče*. Praha 2003.
- ŠTECH 1967 — Václav Vilém ŠTECH: *Dohady a jistoty*. Praha 1967.
- ŠTECH/VOJTÍŠEK/WIRTH 2002 — Václav Vilém ŠTECH / Václav VOJTÍŠEK / Zdeněk WIRTH: *Zmizelá Praha 1. Staré a Nové Město s Podskalím*. Praha 2002.
- UHLIKOVÁ 2010 — Kristina UHLIKOVÁ: *Zdeněk Wirth, první dvě životní etapy (1878–1939)*. Praha 2010.
- WIRTH ET AL. 1945–1948 — Zdeněk WIRTH ET AL.: *Zmizelá Praha*. Praha 1945–1948.

ZUSAMMENFASSUNG

DER FUNKTIONALIST KAREL HONZÍK – DENKMALPFLEGER? AM RANDE VON ZWEI UNBEKANNTEN MANUSKRIPTE

Der Beitrag widmet sich der kritischen Reflexion von zwei festgestellten Manuskripten des Architekten Karel Honzík „*Kdykoliv je Praha srovnávána...*“ und „*Příspěvek k otázce pražských dominant*“ („*Soft Prag verglichen wird...*“ und „*Ein Beitrag zur Frage der Prager Dominanten*“), die in der ersten Hälfte der 1950er Jahre und 1955 verfasst waren. Sie knüpfen an den Text des Autors aus der Vorkriegszeitung *Přítomnost* „*Obyvatelné město*“ („*Die bewohnbare Stadt*“) an, aber sie behandeln gründlicher die Denkmalwerte des Prager historischen Stadtzentrums. Der Autor arbeitet in ihnen mit dem Begriff „*obraz města*“ („*Stadtbild*“), dem alle zeitlichen und funktionellen Schichten und dazu ein bestimmter, mit pittoresken Ecken und kleinen Folgeeinrichtungen im öffentlichen Raum, die ebenfalls denkmalgeschützt zu werden verdienen, charakterisierter *genius loci* angehören. Der Verfasser widmet sich der Regulierung des Höhenhorizonts der Kleinseite und der Altstadt und entwirft auch die Verkehrslösung für die Stadtmitte. Nachfolgend er nennt drei Prager Dominanten – die Burg, den Berg Vítkov (Žižkov) und den Vyšehrad (Wyschehrad), wobei Vítkov und Vyšehrad als Dominanten nicht funktionsfähig sind. Honzík entwirft entweder ihre umgebende Bebauung zu planieren, wodurch ihre natürliche Überordnung betont würde, oder die umgebende Bebauung mit Rücksicht zu diesen drei erhöhten Blickpunkten zu regulieren.

Die Texte von Honzík inspirieren trotz dem deutlichen politischen Einfluss in der Zeit ihres Verfassens des Freimachens der Stadtmitte für die Fußgänger und der Ableitung des Verkehrs auch für mehrere entworfene Regulierungen des Prager Panoramas. Die Texte sind ohne Zweifel unter Einfluss der Arbeiten von Zdeněk Wirth, V. V. Štech und weiteren fünf Autoren des Bücherreihe *Zmizelá Praha* (Das verschwundene Prag, 19456–1948).

Übersetzung Jindřich Noll

Bc. Ladislav ZIKMUND-LENDER
NPÚ, generální ředitelství
zikmund-lender@up.praha.cz